

Bullying

Una aproximació

Núria Felip

Febrer de 2006

1. INTRODUCCIÓ.

Si ara estem parlant de l'existència de violència (física o psicològica) a l'escola, no deixa de ser perquè és un tema " de moda".

Tot i que el concepte com a tal és nou, la problemàtica no ho és pas. Es tracta d'una situació ancestral a l'escola, augmentada a nivells exponencials en l'actualitat. L'existència de violència a l'espai educatiu i a la societat en general és un fet que trobem des de l'antiguitat. Ara bé, la visió que aquest fet representa un problema per a la convivència i per a les repercussions emocionals que puguin sofrir els potencials agredits, és un fet relativament nou i que preocupa cada vegada més al col·lectiu d'educadors.

A què es deu que un nen/a n'agredeixi un altre?

- A causa de la violència imperant a la societat?
- Perquè la televisió hi ajuda?
- Perquè la socialització primària dels individus cada vegada és més imperfecta?
- Perquè la família es desentén cada vegada més de l'educació dels fills.

-...

Totes aquestes preguntes i potser moltes més podrien ser les hipòtesis de treball d'un possible projecte d'investigació.

El bullying no deixa de ser un indicador de falta de salut de la societat en la qual està inserida l'escola. Aquesta "dolència social" no només pren cos en l'escola amb el bullying, sinó que es manifesta en l'àmbit domèstic amb el maltractament a les dones i en l'àmbit laboral amb el mobbing.

Per tant, el bullying no deixa de ser la punta de l'iceberg d'un problema molt més gran, al meu entendre, que és el de la violència, cada vegada més present a la nostra societat, a la que veiem com una "companya de viatge", sense que li donem la importància que en realitat té i alhora ens n'adonem de la problemàtica que

porta en ella mateixa pel que comporta tant pel present que tots estem vivint com pel futur de les generacions que ara estem educant en les nostres escoles.

En el cas concret que ens ocupa, aquesta violència pren una dimensió molt concreta: es tracta d'utilitzar una posició de poder com individu o grupalment per a abusar d'algú més feble (física, social i/o psicològicament) de forma recurrent i intencional.

Aquests aspectes abans esmentats : **feblesa i intencionalitat recurrent** seran dues de les característiques més importants que caldrà subratllar dins el concepte "bullying".

D'alguna manera seran els dos grans pals de paller a partir dels quals aniré desgranant un concepte complicat, tant per la seva complexitat interna, com per la seva pròpia variabilitat, ja que poc a poc m'he anat adonant de les immenses accepcions que va prenent.

2. CONCEPTUALITZACIÓ

La paraula bullying és anglesa. Prové de la paraula bully (matón, fanfarró). Va ser Dan Olweus (norueg) el primer que va estudiar a Europa aquest tipus d'assetjament escolar.

Professor de Psicologia del Centre d'Investigació per a la Millora de la Salut de la Universitat de Bergen (Noruega) va començar a utilitzar aquest concepte a partir dels anys 70, basant-se en termes d'etologia animal.

Olweus va publicar els seus treballs en llengua sueca el 1973, i el 1978 en anglès als Estats Units, on es va generalitzar el terme *bullying* (traduïble en català per "intimidació"). En la literatura anglosaxona alguns autors també empen els termes *peer harassment* (assetjament entre iguals) o *victimization* (victimització) com a sinònims (Graham i Juvonen, 2001), tot i que hi ha diferències conceptuals entre aquests dos darrers: *victimization* sovint s'associa a un abús crònic o greu perpetrat pels adults o pels iguals, i se centra més en el fenomen a nivell individual, mentre que *peer harassment* fa referència a un rang més ampli de conductes hostils entre iguals.

Olweus defineix el bullying com **"una conducta de persecució física i/o psicològica que fa un alumne contra un altre, a qui tria com a víctima d'atacs repetits. Aquesta acció, negativa i intencionada, situa la víctima en una posició de la qual difícilment pot sortir pels seus propis mitjans. La continuïtat d'aquestes relacions provoca en les víctimes efectes clarament negatius: ansietat, descens de l'autoestima i quadres depressius, que dificulten la seva integració en el medi escolar i el desenvolupament normal dels aprenentatges"**.

Els elements que el caracteritzen són:

- a) Estabilitat temporal (accions repetides en el temps que duren mesos o anys).
- b) Indefensió de la víctima (abús, desequilibri de poder en unes relacions que haurien de ser simètriques, entre iguals).

- c) Intencionalitat de les agressions.
- d) Les agressions no responen a una provocació prèvia de la víctima.

Dins aquest concepte global podem trobar tota una sèrie de concrecions, de diferents variants de bullying que podrien ser:

Maltractament físic:

- Indirecte: amagar, robar o trencar coses.
- Directe: pegar, intimidar, amenaçar amb armes...

Maltractament verbal:

- Indirecte: parlar malament d'algú, propagar falsos rumors...
- Directe: insultar, anomenar amb malnoms, despreciar, ridiculitzar ...

Exclusió social:

- Indirecta: ignorar, "ningunejar"...
- Directa: excloure, no deixar participar a algú en una activitat, coaccionar, ...

3. PROTAGONISTES DEL BULLYING

Bàsicament existeixen quatre tipus de protagonistes: l'agressor (bully, matón...), la víctima, els companys que presencien les agressions i els adults.

L'agressor: pot actuar sol i/o en grup.

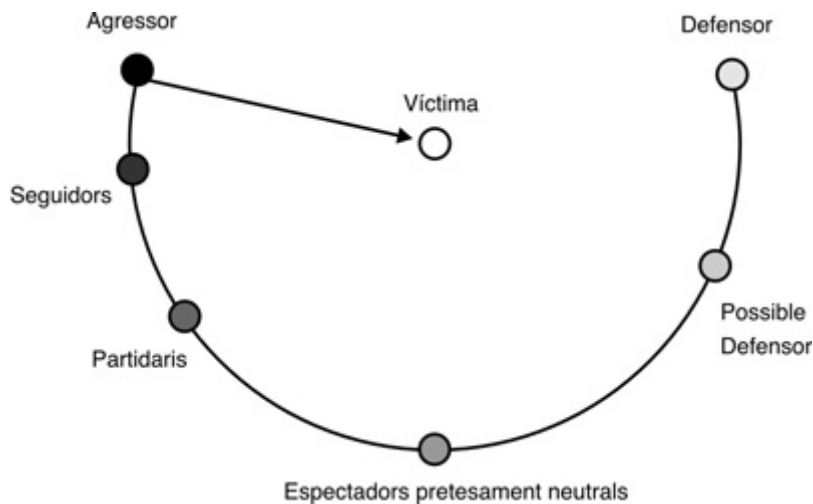
La víctima: que sovint es troba aïllada.

Els companys: és freqüent la manca de suport per part dels companys que, en el millor dels casos, observen sense intervenir però massa sovint s'uneixen a les agressions i amplifiquen el procés.

Els adults: No detecten el problema o no li donen la importància que realment té: "Són coses de nois", o bé donen la culpa a la víctima "Ell s'ho busca, no se sap

defensar...". Només detecten el problema quan ha pres unes proporcions evidents i freqüentment greus.

El cercle de l'assetjament escolar (adaptat d'Olweus, 2001)

3.1 Tipus d'agressor

Malgrat existir controvèrsies, recents estudis mostren que hi ha diferents tipus d'agressors que difereixen entre sí (Salmivalli, Nieminen, 2002); es dibuixen dues grans tipologies:

- la predominantment dominant, amb tendència a la personalitat antisocial i
- la predominantment ansiosa amb una baixa autoestima i nivells alts d'ansietat.

Els nois i noies del primer grup es mostren agressius i dominants i senten poca empatia amb les víctimes (Olweus 1994). Es perceben com a dominants i aprecien la dominació (Björkqvist et al. 1982). Han estat descrits com a nens que tenen un patró de personalitat agressiu i que no només són agressius envers les seves víctimes sinó també en altres contextos i que, en general, tenen actituds positives envers la violència. Aquestes característiques de la personalitat correspondrien a l'agressió proactiva.

Els nois i noies que s'emmarquen en el segon grup no són només agressors sinó que també són objecte d'agressió; també són anomenats "bully-victims" (Whitney i Smith, 1993), "víctimes provocatives" (Olweus, 1991), o "víctimes agressives" (Pellegrini et al., 1999; Perry et al., 1988; Schwartz 2000). Mostren alts nivells de conducta externalitzada i hiperactivitat i estan especialment en risc de romandre involucrats en conductes de maltractament durant llargs períodes de temps. (Salmivalli, i Nieminen, 2002). Han estat descrits per una combinació de patrons conductuals ansiosos i agressius (Olweus, 1991), altament emocionals i reactius (Dodge, 1991; Schwartz et al., 1998) i configuren un grup especialment problemàtic que necessita major atenció (Smith et al., 1993; Whitney i Smith, 1993).

3.2 Tipus de víctima

A diferència dels agressors no es poden establir unes característiques homogènies per als nois o noies que són víctimes dels seus iguals. Tant pot ser un estudiant brillant, com un estudiant amb baix o mitjà rendiment acadèmic, pot ser un noi o una noia tímid o extravertit. Gairebé sempre té poques habilitats socials, encara que no es compleix sempre el tòpic de ser dèbil, tímid o reservat.

Malgrat tot hi ha alguns tipus de personalitat que, per diversos motius, són més vulnerables a ser objecte de maltractament.

Tradicionalment s'ha catalogat les víctimes d'agressió entre iguals en (1) víctima clàssica i (2) víctima provocativa (Olweus, 1993).

– Víctima clàssica (passiva o submissa): Són alumnes ansiosos i insegurs; solen ser sensibles, tranquils i tenir una baixa autoestima. Quan se senten atacats reaccionen plorant o allunyant-se.

– Víctima provocativa: Aquest subgrup de nens victimitzats no és només l'objectiu de l'agressió dels altres sinó que també que prenen el rol d'agressor, o bé poden ser dispersos, inquietos, hiperactius, maldestres, immadurs o de costums irritants. Han estat descrits com una combinació de patrons conductuals ansiosos i agressius (Olweus, 1991), altament emocionals i reactius (Dodge, 1991; Schwartz et al.,

1998) i un grup especialment problemàtic que necessita major atenció (Smith et al., 1993; Whitney i Smith, 1993).

Semblen diferir d'altres víctimes en molts aspectes, per exemple: mentre els problemes internalitzats i psicossomàtics són típics de la víctima clàssica, les víctimes provocatives mostren alts nivells de conducta externalitzada i hiperactivitat i estan especialment en risc de romandre involucrats en bullying durant llargs períodes de temps (Kumpulainen et al., 1999).

Aquest segon tipus de víctimes es correspon al grup d'agressors esmentats en el punt anterior sota la tipologia "predominantment ansiosa" o també anomenats "bully-víctima" o "víctima agressiva".

Aquesta classificació és massa reduccionista i a la pràctica trobem víctimes que no s'ajusten gaire a aquestes descripcions. Pensem que això és degut a la influència de la multiplicitat de factors que configuren el context escolar. Així, Ortega (2000) en fa una descripció més detallada i comprensiva:

- Bully-víctima o víctima agressora: són nois i noies que han tingut una relativament llarga experiència de victimització i esdevenen al seu torn agressors. Desenvolupen al mateix temps ambdós papers; són victimitzats per uns i victimitzen a uns altres que perceben com a més dèbils que ells. Diríem que han desenvolupat uns patrons agressius degut a l'aprenentatge social que han fet.
- Víctima provocativa: persona molt interactiva que s'implica en converses d'altres grups sense que l'hagin convidat, que comet torpeses socials que la immensa majoria de nois de la seva edat evitarien. La seva torpesa sol ser l'excusa per als agressors que justificaran el seu comportament amb arguments de reciprocitat, però en realitat, les respectives capacitats de gestió de la vida social no són comparables.
- Escolars ben integrats: en el sistema educatiu, especialment en les relacions amb el professorat, molt sensibles a les recompenses i a les tasques acadèmiques, que desperten l'enveja dels companys. Hi ha nois amb aquestes característiques que també són hàbils socialment i aprenen a amagar els seus interessos acadèmics i a

seguir el corrent al rang d'agressors; aquests no tenen problemes. Aconseguir evitar ser objectiu d'un grup de prepotents és una habilitat social que no acompanya a tots els nois i noies amb bona capacitat cognitiva.

– Nois i noies socialment dèbils: que, sobreprotegits per la família, no han tingut experiències prèvies de confrontació o, simplement, han estat educats en un ambient familiar tolerant i responsable. Manifesten una gran dificultat per fer front a reptes de prepotència o d'abús i se senten insegurs quan han de fer ús d'una assertivitat amb clares connotacions agressives. Tendeixen a refugiar-se en un nombre reduït d'amics.

– Persones amb un handicap físic o psíquic: amb dificultats del desenvolupament o trastorns d'aprenentatge, són més sovint que els altres víctimes dels iguals. Però no cal ser gaire especial, a vegades només cal una gran o petita diferència (portar ulleres, tenir les orelles grans, ser molt prim (o gras, o petit o gran per a l'edat, etc.) per esdevenir objecte de burles, despreci, acudits, malnoms o d'agressió física.

– Persones que pertanyen a un grup social diferenciat: aquesta violència té una clara definició en el concepte de racisme, i cursa, com qualsevol altre forma de violència per abús de poder, amb prepotència per part de l'agressor i indefensió per part de la víctima.

4. LES XIFRES DE BULLYING A LES ESCOLES

Araceli Oñate i Iñaki Piñuel són els autors d'un estudi, l'Informe Cisneros VII "Violencia y acoso escolar", realitzat per *l'Instituto de Innovación Educativa y Desarrollo Directivo*, desenvolupat durant la primavera del 2005 a la comunitat de Madrid, en el qual s'estableix una incidència d'un 39% dels alumnes entre 2n de Primària i 2n de batxillerat que estan exposats a la violència de qualsevol tipus al seu entorn escolar.

Un 24% dels alumnes enquestats es troben en una situació tècnica d'assetjament físic o psicològic dins l'escola.

Tot i així l'estudi contempla una gran oscil·lació entre les taxes d'assetjament escolar segons el sexe i la edat dels nens.

La taxa d'assetjament escolar per sexes és del 26,8% pels nens i del 21,1% per a les nenes.

Dins del grup de nens que són víctimes d'assetjament escolar, el percentatge de nois tendeix a pujar amb l'edat.

Respecte als índex d'assetjament, els nois superen a les noies en pràcticament tots els trams d'edat.

4.1. Incidència de la violència escolar per cursos

Pepler i Craig (2000) elaboren la següent taula que exposa els diferents tipus d'agressió segons els estadis de desenvolupament:

Tipus d'agressió en els estadis de desenvolupament					
Infància 4 – 9 anys		Preadolescència 10 –13 anys		Adolescència 14 – 18 anys	
Tipus d'agressió	Context	Tipus d'agressió	Context	Tipus d'agressió	Context
Física	Iguals del mateix sexe	Física	Iguals del mateix sexe i del sexe oposat	Física	Iguals del mateix sexe i del sexe oposat
Verbal		Verbal		Verbal	
Bullying		Bullying		Bullying	
		Relacional		Relacional	
		Assetjament sexual		Assetjament sexual	
				Violència de parella	Relacions sentimentals
				Bandes delinqüents	Escola i comunitat
				Delinqüència	

Així mateix, per grups d'edat, l'estudi Cisneros estableix clarament que els nens a l'etapa de primària són el grup més afectat per l'assetjament. Una dada que no deixa de ser curiosa, ens diu que hi ha una relació inversament proporcional entre

l'edat dels nens i el seu assetjament. Els nens més petits són més assetjats que els grans.

4.2. Incidència de la violència i de l'assetjament escolar per sexe :

La repartició de les víctimes per sexe manifesten una major incidència de l'assetjament escolar entre nens. De cada 100 víctimes d'assetjament escolar 58 son nois i 42 són noies.

Els comportaments que reben les víctimes varien d'acord amb el seu sexe. Si realitzem un anàlisi comparatiu per sexes, veurem que algunes conductes d'assetjament són practicades més freqüentment contra els nois:

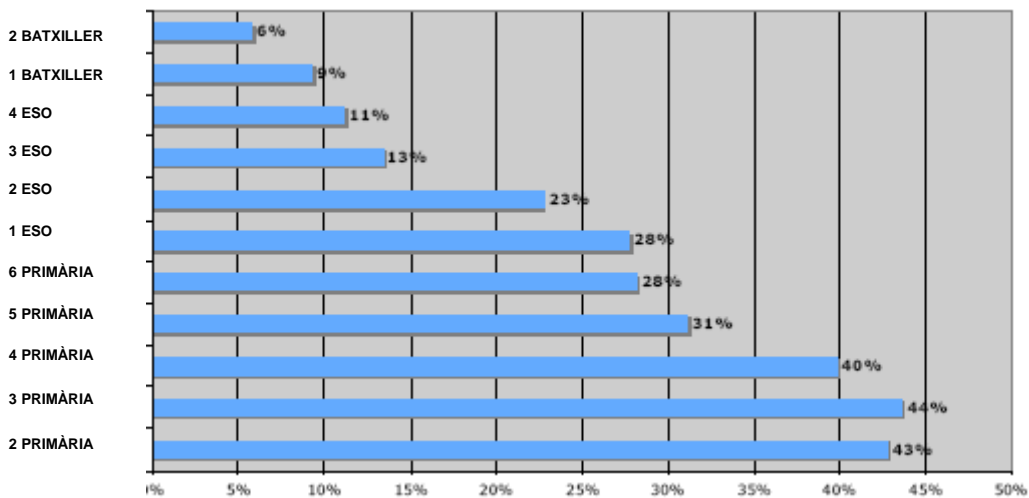
- Anomenar-los per motius.
- Donar cops i patacades
- Riure's o burlar-se d'ell quan s'equivoca
- Empènyer-lo per intimidar-lo
- Amenaçar-lo amb pegar-lo
- Intentar que el castiguin
- Fer gestos per a intimidar-lo
- Esperar-lo a la sortida
- Obligar-lo a fer coses perilloses
- Pegar-lo amb objectes

Entre les conductes d'assetjament que es practiquen més contra les noies apareixen amb nitidesa les següents :

- Posar-se amb elles per fer-les plorar.
- Dir a altres que no parlin amb elles.
- Fer que els caigui malament als altres.
- Prohibir als altres que juguin amb elles.
- Impedir que ella jugui amb els altres.

- Enviar missatges per amenaçar-les.
- Odiar sense raó.

S'observa que el maltractament que reben els nois és més físic i menys verbal predominant el patró d'intimidació i abús físic directe, mentre que l'assetjament que reben les noies es centra més en el maltractament verbal i en reduir socialment a la noia trencant les seves xarxes socials mitjançant el enverinament verbal i entorpint les seves relacions amb els altres.

A part de l'estudi Cisneros, també és conegut un estudi elaborat pel Defensor del Pueblo (1999), en el qual trobem resultats d'una enquesta realitzada a joves d'ESO.

Resumidament els resultats són els següents:

Resumen de los resultados del estudio sobre violencia escolar (Defensor del Pueblo, 2000). Madrid.

Incidencia de las distintas modalidades de maltrato por abuso de poder entre estudiantes de ESO, referida por los propios estudiantes que dicen haberlas presenciado, sufrido o llevado a cabo.

Conducta	Testigos (%)	Víctimas (%)	Agresores (%)
Ignorar	79,3	16,0	39,0
No dejar participar	67,5	12,0	14,3
Insultar	93,1	40,3	46,5
Poner motes	91,8	38,3	38,2
Hablar mal de otro/a	88,9	36,6	38,9
Esconder cosas	74,8	23,0	13,8
Romper cosas	38,6	5,4	1,7
Robar cosas	40,5	8,5	1,8
Pegar	60,6	6,0	8,0
Amenazar para amedrentar	67,1	10,9	7,7
Obligar a hacer cosas mediante amenazas	13,0	1,9	0,8
Amenazar con armas	6,5	1,6	0,7
Acosar sexualmente	8,8	3,5	1,2

Per últim comentar l'existència d'un estudi realitzat per la Generalitat de Catalunya durant el curs 2000-2001 a joves d'entre 12 i 18 anys, a partir d'una mostra de més de 7000 persones d'arreu de Catalunya, tant de centres públics com privats, i tant de Barcelona com de comarques.

D'aquest estudi en podem extreure diverses conclusions. Les que segueixen serien les més significatives respecte el tema que ens ocupa:

- A les escoles es produeixen accions negatives entre l'alumnat que, considerades de manera aïllada semblen sovint lleus, fins i tot trivials (unes burles, unes empentes, algun furt, etc.) però que poden afectar amb severitat els nois o noies que les pateixen, sobretot quan les pateixen amb molta freqüència. Les accions negatives reiterades tenen, doncs, importància. En termes generals, el problema de les accions negatives entre iguals disminueix amb l'edat.
- D'acord amb la valoració de les pròpies víctimes pot destacar-se el següent:
  - Els joves especialment afectats pels maltractaments constitueixen un 3,1% de l'alumnat.
  - Aquest joves pateixen accions negatives un cop a la setmana o més i valoren la importància conjunta d'aquests fets de 7 a 10 punts en una escala de 0 a 10.
  - Addicionalment, un 2,6% han patit accions negatives un cop a la setmana o més i valoren la importància conjunta d'aquests fets de 5 a 6 punts en una escala de 0 a 10
- En xifres rodones, tres de cada quatre joves assenyalen que no van patir agressions físiques. Les agressions més freqüent són de caràcter verbal: més del 22% de l'alumnat va patir agressions d'aquest tipus. Al voltant d'un 11,5% de l'alumnat va patir agressions físiques SENSE d'armes ni objectes per fer mal. Al voltant d'un 3,5% de l'alumnat informa d'agressions AMB armes o objectes per fer mal.
- En xifres rodones, una de cada quatre agressions físiques té lloc a l'escola.

- Ja s'ha indicat que la majoria de les agressions físiques, sobretot les més greus, es produeixen fora de l'escola. Entre els llocs en els quals l'alumnat ha patit agressions físiques destaquen els següents:
  - Més d'un 19% als carrers del barri on viu.
  - Més d'un 16% a discoteques, bars o als voltants d'aquests locals.
  - Un 9% a prop de l'escola i un 5,4% en el camí de l'escola.
- Les agressions més freqüent són de caràcter verbal: més del 10% de l'alumnat va patir agressions d'aquest tipus. La freqüència dels fets disminueix amb la seva gravetat formal. Entre els més greus podem destacar els següents:
  - Un 1,3% de l'alumnat informa de tocaments amb violència o amenaces.
  - Al voltant d'un 1% informe de relacions sexuals no desitjades.
  - La gran majoria de les agressions sexuals i, pràcticament, totes les més greus es produeixen fora de l'escola.
- I una mica més de l'1% reconeix haver agredit físicament als seus professors o professores. En xifres rodones, un 12% de l'alumnat reconeix haver insultat als seus professors o professores. En tots els casos considerats, són majoria els nois agressors. Pel que fa als crits i d'insults destaca a l'alça l'alumnat de 14 a 17 anys. Els autors d'agressions físiques són més joves. Hi ha més autors entre els absentistes i entre els que reconeixen haver estat "renyats o castigats" més sovint. Hi ha més agressors entre els que tenen qualificacions més baixes. Hi ha més autors entre els que opinen que els seus pares els controlen massa o massa poc. Hi ha més autors d'aquests fets entre els que més droga consumeixen.

5.ELS DANYS PSICOLÒGICS SOBRE LES VÍCTIMES

És molt infreqüent que a les primeres etapes d'assetjament la víctima sol·liciti ajuda psicològica a causa del desconeixement del que li passa i tendeix a atribuir-ho a una altra causa. A l'estudi Cisneros, entre un 40 i 58% de les víctimes d'assetjament escolar no s'identifiquen o es reconeixen com a tal.

Els diagnòstics en els casos d' assetjament escolar, solen ser desgraciadament erronis o només parcialment correctes i acaben per rematar als infants que són víctimes, incrementant significativament la seva estigmatització, confusió i sofriment.

6.SIMPTOMES D'ALERTA

Els pares poden ser els primers a adonar-se d'alguns canvis en els seus fills que comenci a evidenciar la possibilitat de bullying.

Aquests indicis podrien ser els següents:

- Somatitzacions (al matí no es troba bé, té vòmits, mal de cap, mal de panxa...), a l'escola diu que no es troba bé i demana que el vinguin a buscar...)
- Canvis d'hàbits (fa campana, no vol anar a escola, vol que l'hi acompanyin o canvia la ruta habitual d'anar-hi, no vol anar amb el transport escolar, no vol sortir amb els amics...)
- Canvis en l'actitud envers les feines escolars (baixa el rendiment acadèmic).
- Canvis de caràcter (és més esquerp, està irritable, s'aïlla, es mostra introvertit, angoixat, ansiós o deprimat, comença a quequejar, perd la confiança en ell mateix...)
- Alteracions en la gana (perd la gana, o bé torna a casa amb gana si li han pres l'esmorzar o li han pres els diners)
- Alteracions en el son (crida per la nit, té malsons...)
- Torna a casa regularment amb el vestit o el material esparracat, perd pertinences...
- Té blaus, nafres o talls inexplicables...
- Demana diners o roba a casa per pagar el bullies
- Perd els diners de butxaca.

- Refusa dir per què se sent malament i insisteix en que no li passa res (està o se sent amenaçat per l'agressor)
- Comença a amenaçar o agredir altres nens o germans més petits.
- En casos greus pot arribar a tenir ideacions o a fer intents de suïcidi.
- Dóna excuses estranyes per justificar tot l'anterior.

Com a mestres també hi ha tot un seguit d'indicadors de risc que cal conèixer per detectar a temps una situació de bullying entre els nostres alumnes:

- nens que sovint són objecte de burles o bromes desagradables, insults,...
- nens que sovint estan involucrats en baralles en les que es troben indefensos.
- nens que els roben o els trenquen les pertinences (trepitjar la jaqueta, puntades de peu a la cartera, etc.)
- nens que presenten un deteriorament gradual visible en el seu treball escolar.
- nens que presenten canvis sobtats d'humor i d'estats d'ànim.
- nens que sovint tenen un aspecte contrariat, trist, deprimat i/o temorenc, sense motiu aparent.
- nens que sovint presenten trastorns psicossomàtics (es queixen de mal de panxa, mal de cap, vomiten...).
- nens que fan un absentisme selectiu (no venen quan toca gimnàstica, etc.).
- nens que a l'hora del pati "ronden" els mestres en lloc de jugar amb els companys.
- nens rebutjats pels companys o que sempre estan sols, que no tenen amics.
- nens que en els jocs d'equip són els darrers en ser triats.
- nens que a classe quan han de parlar davant dels altres mostren dificultats i donen impressió d'inseguretat i ansietat i abans no ho feien.

- nens que presenten canvis sobtats i inexplicables en les rutines diàries (no voler anar al pati, no voler seure en un lloc, voler quedar-se a la classe, demanar que el mestre l'acompanyi, etc.).

7. LA INTERVENCIÓ

L'única manera de combatre el bullying a l'escola és la cooperació entre tots els que hi estan implicats: mestres, pares, alumnes, personal no docent...

COSES QUE ES PODEN FER DES DE L'ESCOLA

En general qualsevol actuació encaminada a millorar les relacions interpersonals de la comunitat educativa és una bona pràctica. La consciència i implicació activa dels adults són components bàsics per a l'èxit de qualsevol programa d'intervenció.

La intervenció es concreta en dues línies: prevenció i actuació una vegada detectat el cas. En cada línia convé actuar en els tres àmbits: personal, aula i escola.

a) Prevenció

- Definir i prendre consciència del fenomen i posicionar-se públicament i clarament en contra d'aquestes formes de maltractament i d'abús de poder. El professorat, l'alumnat, el personal no docent i les famílies han de conèixer el fenomen i saber detectar les situacions de risc.
- Avaluar mitjançant qüestionaris la naturalesa i la magnitud del fenomen i dissenyar estratègies d'intervenció més concretes segons el cas.
- Contemplar en el currículum el tractament sistemàtic de l'educació socio-emocional, la competència social, la resolució de conflictes, la mediació escolar, etc.
- Donar eines al professorat per treballar la gestió de les emocions i la prevenció dels conflictes.

- Fomentar el treball en grups cooperatius com a metodologia que permet practicar i aprendre a fons els beneficis de la convivència pacífica i democràtica.
- Integrar en el funcionament del centre la mediació escolar com a eina per afrontar i resoldre els conflictes pacíficament i per la via del diàleg.
- Utilitzar un codi disciplinari positiu, amb poques normes, definides clarament, consensuades i aplicar-lo de manera contundent (sempre i a tothom).
- Gestionar democràticament el centre fomentant la participació de totes les persones, establint canals d'informació, consensuant les decisions, establint mecanismes de revisió, buscant la coherència en totes les actuacions i activitats instructives.
- Intensificar el control de les zones de risc com els patis, el menjador, els canvis de classe, els passadissos...
- Millorar l'ecosistema de l'escola, crear zones més atractives d'oci.

b) Actuació una vegada detectat el cas

En casos aguts de bullying, on per definició hi ha un desequilibri important de forces cal actuar amb un procediment altament estructurat que asseguri d'un banda, que s'aturaran els actes de maltractament, i de l'altra que la seguretat de la víctima queda garantida.

Tot i que no hi ha dos casos iguals i que en cada situació caldrà vetllar aspectes i necessitats diverses, de la mateixa manera que els recursos de que disposa cada persona i cada institució també són diferents, el procediment global d'intervenció té uns fonaments:

- L'enfocament no culpabilitzador és bàsic per afrontar qualsevol situació. Cal centrar-se i posar tot l'esforç en la resolució de la situació, centrar-se en què pot aportar o què pot fer cadascú i intentar arribar a uns pactes de convivència.

- Entrevistes individuals amb els presumptes agressors i després amb la presumpta víctima. A vegades convé establir possibles acords de col·laboració amb les famílies.
- Intervenció en els grups dels alumnes implicats, com una activitat de tutoria, per tractar el fenomen en la seva dimensió social, amb l'objectiu de mostrar el rebuig dels adults per aquestes accions, sensibilitzar els alumnes de la gravetat de la situació, modificar els rols i els patrons de reacció davant les situacions d'intimidació.
- Seguiment dels incidents amb registre escrit i enquestes repetides per veure els canvis temporals de les conductes. Verificar que no continua la situació de maltractament.

COSES QUE PODEN FER ELS PARES

- Donar models positius: Mantenir unes bones relacions familiars. Resoldre amicalment els conflictes. No acceptar la violència.
- Parlar cada dia amb el fill/a: Escoltar les seves opinions. Ajudar-lo a trobar solucions als seus problemes. No permetre que provoqui els altres. Ajudar-lo a aprendre a reflexionar. Tenir present que la primera defensa contra la intimidació és l'autoconfiança.
- Educar-lo en uns valors de respecte i tolerància: Vetllar pel seu creixement emocional i ajudar-lo a sintonitzar amb els sentiments de les altres persones.
- Definir unes normes clares i consistents: Explicar clarament què està permès i què no ho està, donant els arguments que calgui. Aplicar les normes de manera consistent.
- Donar-li oportunitats de construir amistats: Preguntar-li com el tracten els seus amics i companys de classe. Interessar-se per conèixer-los, convidar-los a casa.

- Controlar els programes de TV: Molts programes de TV i videojocs reforcen la idea que l'agressió és la única manera de resoldre els conflictes. No es tracta de prohibir-ho, però sí de ser crític, comentar-ne la influència i oferir alternatives.
- Engrescar-lo en alguna afició: Implicar-lo en activitats que desenvolupin habilitats valorades pels nens de la seva edat. Facilitar-li materials i oportunitats per fer activitats en grup. La intimidació sovint s'esdevé quan els nens estan junts i no tenen res per fer.
- Parlar amb el fill/a sobre com afrontar els problemes: Ajudar-lo a tenir respostes adequades en el cas que sigui molestat i/o intimidat. No s'ha d'animar-lo a tornar-s'hi. Tornar-s'hi és la pitjor defensa i dona a l'agressor més motius per reprendre els seus atacs.
- Implicar-se en la seva educació escolar: Mantenir contactes regulars amb l'escola. Recolzar l'escola i els mestres. Si es tenen dubtes és bo parlar-los amb els mestres però sense desautoritzar-los davant del fill/a.
- Acompanyar els fills i filles en el seu procés de creixement .

8. POSSIBLES SOLUCIONS QUE PODEM DONAR ALS NOSTRES ALUMNES

El text que segueix és directament per a fer arribar als nostres alumnes que puguin patir alguna situació de bullying:

1. **Intenta mantenir la calma.** Si cries, plores o t'alteres, animes l'agressor a continuar fent-te mal. Un cop descobreix allò que et molesta ho repeteix per divertir-se.

2. **No responguis de la mateixa manera:** picar o respondre amb insults només complica la situació. Digues alguna cosa com "No em parlis d'aquesta

manera", o fes preguntes: "No tens res millor que fer?" o "Perquè m'ho dius això?" no responguis com ell s'espera. Utilitza la imaginació.

3. **Intenta ser amable i parlar** amistosament, utilitza les respostes assertives que has practicat a casa o a classe.

4. **Abandona el lloc.** Sovint la millor solució és escapar de la situació i buscar l'ajuda d'un adult. No és una fugida, és actuar amb intel·ligència.

5. **Parla'n amb algú.** Informa els mestres o un adult. No hem de callar aquestes situacions. Denunciar una situació de maltractament no és "xivar-se" és defensar un dret fonamental.

Veritable o fals?

1. **El maltractament és una broma.** Fals. Maltractar no és fer broma, no són coses de per riure. En una broma riu tothom. Quan hi ha algú que es molesta o es comença a espantar és maltractament.

2. **Hi ha gent que s'ho busca.** Fals. Ningú no es mereix ser víctima de maltractament. Això només és una excusa. Tothom té dret a ser tractat amb respecte.

3. **Si et peguen o t'insulten t'hi has de tornar.** Fals. Tornar-s'hi empitjora la situació i porta a escalar el conflicte. Hi ha altres maneres de resoldre conflictes.

4. **Només maltracten els nois.** Fals. Sempre s'ha dit que les baralles són "coses de nois", però ara sabem que deixar sempre de costat una persona, fer córrer rumors o dir mentides sobre ella, no voler-la en el grup i coses com aquestes també són formes de maltractament. I aquesta és la manera que utilitzen més les noies.

5. **Els nois i noies que són maltractats són "nens petits" que no se saben defensar.** Fals. Quasi sempre el maltractament és un grup contra una persona sola i és molt difícil plantar cara. Els covards són els que necessiten ser un grup per agredir.

6. **Queixar-se a un mestre que et maltracten és "xivar-se"**. Fals, no és "xivar-se". Patir o ser testimoni d'un maltractament i dir-ho a un adult que pot ajudar és defensar uns drets; i això és de persona intel·ligent, honesta i responsable.

7. **Els nois i noies que són maltractats, només s'espanten al moment**. Fals. Els nens que són maltractats s'espanten al moment, però sovint estan tristos i pateixen durant molt de temps. Són infeliços i hem d'ajudar-los.

8. **Quan els altres nens es barallen més val no ficar-s'hi; ja s'ho faran**. Cert i Fals. Davant d'una baralla més val no ficar-s'hi directament, pots sortir-ne perjudicat, però s'ha de buscar la manera d'aturar-la, i a l'escola això es fa buscant un adult. Això no és "xivar-se" és defensar uns drets. Un espectador esdevé còmplice quan no actua ni denuncia les agressions.

9. **Cal castigar els nens que agredeixen, així pararan de fer-ho**. Fals. El càstig és una de les possibilitats, però no la única. A més, amb el càstig sol sovint no n'hi ha prou. Hi ha nens i nenes que agredeixen els altres perquè no saben altres maneres de relacionar-se. I n'han d'aprendre. És per això que fem competència social i educació emocional.

10. **Només la víctima necessita ajuda**. Fals. La víctima necessita ajuda, però també els nens i nenes que agredeixen; sovint no se senten bé amb ells mateixos. De fet, tothom necessita aprendre maneres pacífiques de resoldre els conflictes per millorar la convivència. Aprendre a conviure junts i a treballar amb el company que toqui és créixer com a persona.

9. BIBLIOGRAFIA

Avilés, J.M. (2003). Bullying. Intimidación y maltrato entre el alumnado. (web del sindicat STEE-EILAS). [Consulta: 24-01-2006].

http://www.stee-eilas.org/DOK/arloak/lan_osasuna/gaiak/Bullying/bullyingCAST.pdf

Collell, Jordi (coordinador) i Escudé, Carme. La convivència en els centres: elements per a la intervenció preventiva de la violència entre iguals a l'escola.).

[Consulta: 30-01-2006]. <http://www.xtec.es/sqfp/licencies/200203/resums/jcollell.html>

Generalitat de Catalunya. Joventut i Seguretat a Catalunya. Enquesta als joves escolaritzats de 12 a 18 anys. Curs 2000-2001.

Generalitat de Catalunya. La Convivència en els centres docents d'ensenyament secundari. Programa i Propostes pedagògiques.

Generalitat de Catalunya. Butlletí INFANCIA. Número 1. Gener de 2006.

[Consulta: 25-01-2006] <http://www.gencat.net/benestar/publica/butlletiDGAIA/num1/>

Piñuel, Iñaki i Oñate, Araceli. INFORME CISNEROS VII "VIOLENCIA Y ACOSO ESCOLAR" EN ALUMNOS DE PRIMARIA, ESO Y BACHILLER. Informe preliminar. INSTITUTO DE INNOVACIÓN EDUCATIVA Y DESARROLLO DIRECTIVO. [Consulta: 30-01-2006]. www.acosoescolar.com

ALTRES WEBS CONSULTADES

www.el-refugioesjo.net/hostigamiento/el-bullying.htm. [Consulta: 24-01-2006].

www.lacomunitat.net/blog.php?id=5615. [Consulta: 24-01-2006].

www.xtec.es/~jcollell/. [Consulta: 24-01-2006].

arc46.blocat.com/category/241/2163 [Consulta: 25-01-2006].

www.psicojoves.com [Consulta: 30-01-2006].

ALTRES PÀGINES AMB INFORMACIÓ SOBRE BULLYING

Visionary és un projecte europeu de cooperació centrat en la prevenció del bullying i la violència a les escoles, dirigit al professorat, alumnat i pares i mares, gent experta i qualsevol persona interessada en el tema. Presenta una informació estructurada, facilita l'intercanvi d'opinions i estableix una xarxa de persones i institucions nacional i internacional.

(<http://www.bullying-in-school.info/es/content/home.html>)

FRIENDS. Organització fundada el 1997 per ajudar els centres a preparar projectes d'acció contra el maltractament entre alumnes. Trobem un exemple en tres curts que denuncien la burla, l'insult, l'aïllament i proposen maneres d'aturar-les. (<http://www.friends.se/index.php?id=571>)

Observatori Europeu de la violència escolar. Depenent de la Universitat Victor Segalen de Bordeaux (França). (<http://www.obsviolence.com/spanish/presentation>)

Department of Health and Human Services. Pàgina en llengua anglesa. Permet visionar 12 històries animades diferents que representen situacions de bullying, entre d'altres possibilitats interactives. Hi ha la transcripció del text.

(<http://stopbullyingnow.hrsa.gov/US>)

Services à la famille. Canadà. Pàgina en llengua francesa i anglesa, força interessant perquè planteja de manera molt didàctica els diferents rols que hom pot jugar en una situació de bullying. (<http://www.parlonsen.com/>)

BBC. Pàgina de la BBC en llengua anglesa amb una guia per alumnes i diferents recursos. (<http://news.bbc.co.uk/cbbcnews/hi/specials/bullying/default.stm>)

U.S. Department of Education. Informació, video, jocs i recursos didàctics interactius en castellà. http://pbskids.org/itsmylife/friends/bullies/index_sp.html

Programa Educativo de Prevención del Maltrato entre compañeros y compañeras. Sota el títol "La convivencia escolar: qué es y cómo abordarla" Rosario Ortega i col·laboradors de la Universitat de Sevilla, presenten un programa

global de convivència i prevenció de la violència. Editat per la Consejería de Educación y Ciencia de la Junta de Andalucía.
<http://www.juntadeandalucia.es/averroes/publicaciones/valores/convivencia.pdf>

Departamento de Educación del Gobierno Vasco. Ha iniciat una campanya de sensibilització. A la web trobareu uns documents bàsics i unes orientacions per al professorat i les famílies.

http://www.hezkuntza.ejgv.euskadi.net/r43-573/es/contenidos/informacion/dif11/es_5613/f11_c.html

Defensor del Poble del País Basc. Conté informació sobre el maltractament entre iguals en els centres educatius i diferents materials.

<http://www.ararteko.net/webs/menor-cast.htm>

Materials dels CRP's. Recull de materials sobre convivència, resolució de conflictes, mediació i competència social que es poden trobar als Centres de Recursos Pedagògics del Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya.

http://www.xtec.es/crp-hospitalet/actual/crp_convivencia.pdf

Cyberbullying. Molta informació sobre aquesta nova manifestació del fenomen i links relacionades. <http://www.cyberbullying.ca/>

Associação Brasileira de proteção a la Infância i l'adolescència. Entre d'altres temes relacionats amb la violència conté un programa de reducció del comportament agressiu entre estudiants.

<http://www.bullying.com.br/>

Web del Canadà amb recursos per treballar amb alumnes. Com a curiositat: trobareu jocs tipus "laberints" on t'has d'escapar dels "bullies".

<http://www.bullying.org/>